

**OSMANLI-CUMHURİYET TARİHİ ARAŞTIRMALARINDA
ÖNEMLİ BİR İTALYAN ARŞİVİ:
FONDAZIONE ANSALDO/GRUPPO FINMECCANICA
(CENOVA ANSALDO FİRMASI TARİH ARŞİVİ)***

GÜNER DOĞAN**

ÖZ

Osmanlı Devleti'nin İtalya ile olan ilişkileri oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Venedik, Ceneviz ve Floransa gibi İtalya'nın birçok kent devleti ile olan evvela ticari ilişkiler yüzyıllar içerisinde ve özellikle İtalya'nın 1861 yılında siyasal birliğini sağlamasına kadar birçok alanda farklı çerçevelerde devam etmiştir. Sultan Abdülhamid döneminden Millî Mücadele dönemine kadar dost bir ülke olarak İtalya, 1922 yılından itibaren Anadolu'da gerçekleştirdikleri işgaller ile bu dostluğu bozmuştur. Her ne kadar iki ülke arasında yaşanan gerginlikler devam etse de özellikle bazı ticari ilişkilerin bu süreç içerisinde sürdüğünü belirtmek gerekir. Bunlardan birisi de Türk donanmasının modernizasyonu meselesidir. 19. yüzyılın son çeyreğinde İtalya'nın Cenova kentine gönderilen Osmanlı gemilerinin restorasyonu ve buna müteakip İtalya'ya ödenmesi gereken borçlar Cumhuriyet dönemine kadar iki ülke arasında türlü sorunların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Atatürk dönemi modernleşme hareketinde Türk donanmasının modernizasyonu meselesinin çok mühim bir yerde olduğu muhakkaktır. Bu bakımdan bu çalışmanın önemli bir katkı yapacağını düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: İtalya, Türk Donanması, Türk Modernleşmesi, Türk Savaş Gemileri, Ansaldo.

* Bu makale, X. Atatürk Kongresi'nde sunmuş olduğumuz bildirinin büyük oranda genişletilmiş hâlidir.

** Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, gunerdogan@karatekin.edu.tr

ORCID:0000-0001-6746-2128

**AN IMPORTANT ITALIAN ARCHIVE IN OTTOMAN-
REPUBLIC HISTORY RESEARCH:
FONDAZIONE ANSALDO/GRUPPO FINMECCANICA
(THE ANSALDO COMPANY HISTORY ARCHIVE-GENOVA)**

ABSTRACT

The relationship between the Ottoman Empire and Italy has a long history, with trade relations dating back to the city-states of Venice, Genoa, and Florence. These relations continued in various forms until Italy achieved political unity in 1861. Italy was initially a friendly country to the Ottoman Empire from the era of Sultan Abdul Hamid until the period of the Turkish War of Independence in 1922, when Italy occupied parts of Anatolia, which strained the friendship between the two countries. Despite ongoing tensions, some commercial relations continued during this period as well, including the issue of modernizing the Turkish navy. The restoration of Ottoman ships sent to the city of Genoa in Italy in the late 19th century and the subsequent debts owed to Italy until the Republican era caused various problems between the two countries. The modernization of the Turkish navy was a significant aspect of the modernization movement during Atatürk's era. Therefore, we believe that this study will make a significant contribution.

Keywords: Italy, Turkish Navy, Turkish Modernization, Turkish Warships, Ansaldo.

GİRİŞ: Alman *Krupp* ve İtalyan *Ansaldo* Firmaları

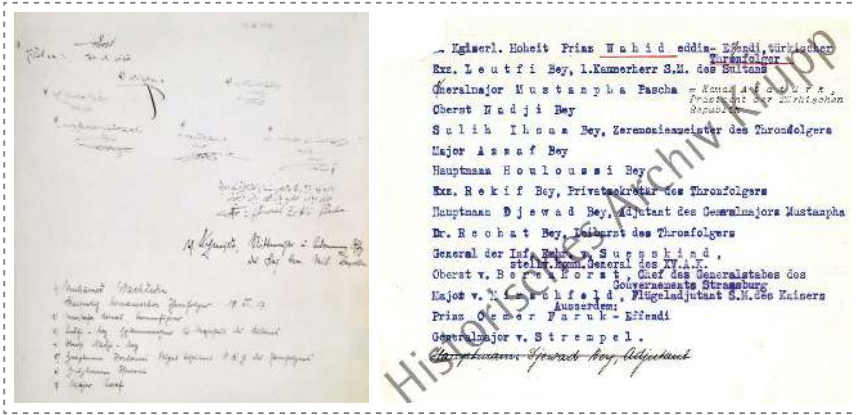
Mustafa Kemal Atatürk, 1917 yılının aralık ayında “ordu kumandanı” sıfatıyla son Sultan Vahdeddin’e eşlik ederek Almanya’nın Bad Kreuznach kentine gelir. Kent içerisinde şu anda bir otel olarak hizmet veren ancak o sıralarda Alman Karargâhı olarak kullanılan bir binaya yedi kişilik heyetin gelme sebebi ise Alman Kayzeri II. Wilhelm’in davetidir. Heyet burada kısa süre kalacak ve ardından önemli bir yeri daha ziyaret edecektir. Burası ise yine Almanya sınırları içerisinde yer alan *Essen* kentidir. Bu kentte *Krupp* olarak bilinen önemli bir firma 1811 yılından bugüne kadar faaliyetlerine kesintisiz devam etmektedir¹. Atatürk’ün içinde yer aldığı heyetin firmayı ziyaretinin amacı çelik ve mavzer üretimi yapan firmanın işlerini yakından görüp incelemektir. Bu noktada Osmanlı Devleti’nin son döneminden Cumhuriyetin ilk zamanlarına kadar başta Almanlar olmak üzere İngilizlerin ve Fransızların da Osmanlı donanmasının ve askeriyesinin modernleşmesinde öncü rol üstlendiklerini kaleme alınan birçok çalışmanın ortaya koyduğu veriler özelinde açık bir şekilde biliyoruz.

Bunun yanı sıra Alman *Krupp* Firması’na benzer ve zaman zaman çeşitli ülkeler özelinde ona rakip olan bir firma daha vardır ki, o da İtalya’nın Cenova kentinde bulunan *Ansaldo* Firması’dır. 1900’lü yılların başlarında İtalya’nın en büyük sanayi kuruluşlarından biri olmayı başaran bu firma, onun 1897 yılında cereyan eden Türk-Yunan Muharebesi’nden sonra Osmanlı Devleti ile olan işleri ve Osmanlı donanmasının modernizasyonu hususundaki rolü bu makalenin ana konusunu teşkil etmektedir. Asıl önemlisi ise firmanın arşivinde yer alan yazılı ve görsel tarihî belgelere odaklanarak bu arşivde çalışmalar yapacak araştırmacılara ön bir bilgi vermek amaçlanmaktadır.

1 Firmanın özellikle silahlar ve toplar hususunda Osmanlı Devleti’ne iş yaptığını biliyoruz. Ansaldo tarafından restore edilen bazı gemilerde yer alan toplar bu firmaya ait idi. 1882 tarihli bir belgede şöyle denilmektedir: “...Zırhlı süfun-ı hümayun-ı mülukanenin esliha-i mevcudesinin mukteza-yı vakt ve hâle göre ikmal ve ıslahı zınnında baş ve kıç taraflarına vaz’ı şeref sunuh ve sudur buyurulan emr ve ferman-ı hazret-i hilafetpenahi iktiza-i aliyyesinden bulunan *Krupp* toplarının Tersane-i Amire fabrikalarında bil’i-imal Orhaniye ve Aziye fırkateyn ve Feth-i Bülend ve Mukaddime-i Hayr korvet-i hümayunlarına vaz’ı...” Aktaran: Şakir Batmaz, “Osmanlı Donanmasının Üç Devrine Mukayeseli Bir Bakış (Abdülaziz-II. Abdülhamit-V. Mehmet Reşat)”, **XV. Türk Tarih Kongresi, IV. Cilt, III. Kısım**, TTK Yayınları, Ankara 2010, s.1593. Ayrıca *Krupp* Firması’nın Osmanlı Devleti ile olan ticaret odaklı ilişkisi hakkında detaylı bilgiler için bk. Fahri Türk-Emirhan Kaya, “Cumhuriyet Dönemi Türk Alman İlişkilerinde Sıradışı Bir Aktör: *Krupp* Firması 1923-1990”, **Gazi Akademik Bakış**, C 10, S 20, Yıl 2017, s.121-143.

1861 yılına kadar parçalı bir yapı olarak varlığını devam ettiren İtalyan coğrafyası kuzeyden güneye kadar birçok kent devletinden oluşmaktaydı. Bu kent devletlerinin konumuz açısından en kıymetli tarafı ise zengin arşivlere ev sahipliği yapmalarıdır. Her birinin devlet arşivlerinin yanı sıra aile, özellikle banka ve firma arşivlerine sahip olmaları tarih araştırmaları bakımından zengin bir veriye ulaşmamız açısından oldukça önemlidir. Cenova kenti özelinde bir devlet arşivinin yanı sıra kentin ticari potansiyeli bağlamında varlığını uzun yıllardır sürdüren bir firmanın arşivindeki belgeler ve görseller Osmanlı-Cumhuriyet tarihi ve özellikle iktisat tarihi araştırmaları bakımından ise dikkat çekicidir.

314

Mustafa Kemal Atatürk, 1917 yılının Aralık ayında “Ordu Kumandanı” sıfatıyla son Osmanlı Padişahı Vahdeddin’e eşlik ederek *Bad Kreuznach* kentine gelmiştir. Şu anda bir otel olan ancak o sıralarda Alman Karargâhı olarak hizmet veren binaya 7 kişilik heyetin gelme sebebi Alman Kayzeri II. Wilhelm’in davetidir. (Soldaki görsel için bk. Franziska Blum-Gabelmann ve Jörn Kobes, **Das Eiserne Buch der Stadt Bad Kreuznach**, Computus Druck Satz & Verlag, Gutenberg 2017, s.73. Sağdaki görsel tarafımızdan Krupp Firması Arşivi’nden alınmıştır.)

I. Ansaldo Firması Deposu/Arşivi

İtalya’nın Venedik kentinde 2009 yılından itibaren doktora tezim kapsamında devlet arşivi ve kütüphanelerinde gerçekleştirdiğim araştırmalarım esnasında Türk-İtalyan ilişkileri hakkında belgelerin, görsellerin ve her türlü materyalin yer aldığı mekânlarda araştırma yapmayı kendime görev edinmişim. Bu noktada Milano/Piemonte, Bologna, Padova, Venedik, Roma ve Napoli kentlerinde yer alan türlü arşivlerde araştırmalar yaptım ve Türk tarihini

İlgilendiren birçok belgeyi temin etme fırsatı yakaladım. Bu araştırmalarım sürecinde yolum İtalya'nın Cenova kentine de düştü ve Cenova Devlet Arşivi'nin yanı sıra bir fabrikanın arşivi daha dikkatimi çekti ki, burası bugün de faaliyet gösteren ve hatta ülkemizde farklı işlerde hâlâ yer alan *Ansaldo Firması* idi.

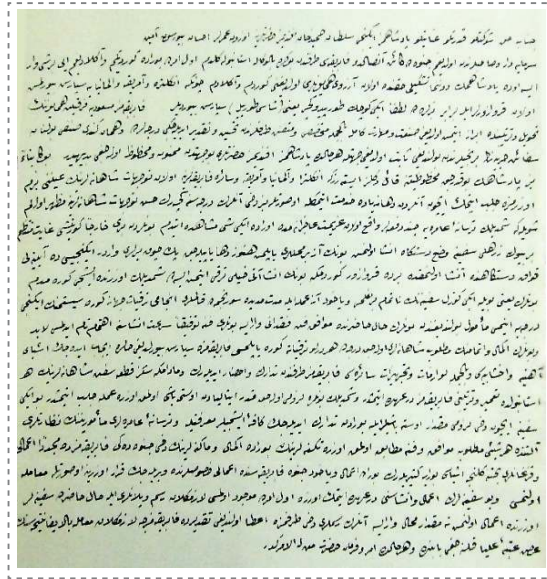

Ansaldo Firması'nın arşiv olarak kullandığı depoda birçok belge kutular içinde yer almakta ve tasnif edilmeyi beklemektedir. (Fotoğraf: Güner Doğan)

Yarı kapalı/depo karışımı bu mekânda birçok belge ve görsel yer alırken *Turchia* başlığı altında 1897 yılından itibaren başlayan oldukça değerli olarak niteleyebileceğimiz belgeler/görseller de yer almaktadır. Bunun yanı sıra Cenova'da restore edilen savaş gemilerinin/torpidoların vs. ve İstanbul'a dair türlü görsellerin yer aldığı fotoğraflar da bu arşivde dikkati çekmektedir. Türk tarihçiliğinde Osmanlı modernleşmesi ve özellikle Osmanlı donanmasının modernleşmesi üzerine yeter derecede çalışma yapılmışken incelediğim kadarıyla yurt dışında bu tarz arşivlerden yararlanan bir çalışma henüz emekleme aşamasındadır. Yapılan çalışmalarda ise genellikle dönemin gazetelerinde yer alan malumattan istifade edilmiştir. Ancak bir ismi burada anmak isteriz. Osmanlı tarihçiliğinde özellikle Veba gibi bulaşıcı hastalıklarda isim yapmış bir kişi vardır: *Daniel Panzac*. Bu Fransız tarihçinin kaleme aldığı ve İş Bankası tarafından tercümesi yapılan *Osmanlı Donanması* adlı eserde yazar, Ansaldo Firması Arşivi'nden kısmen istifade etmiştir. Ancak

özellikle Osmanlıca belgeler hususunda yazarın söz konusu dile hâkimiyeti olmadığından yeterli derecede inceleme yapamadığını da belirtmek isteriz².

Çalışmamıza bu kısa girişti yaptıktan sonra 1897 yılında evvela Ansaldo Fabrikası adına İstanbul'a temsilci olarak gelen *Alessandro Amadori*'nin iki ülke arasında temel teşkil edecek diplomatik faaliyetlere girmeden evvel 1902 yılına değinmek istiyoruz. Bu yıl içinde İstanbul'a gelen Ferdinando Perrone'nin Ansaldo Arşivi'nde yer alan mektubu firmanın hangi amaçlar/niyetler doğrultusunda hareket ettiğini göstermektedir. Buradaki temel itici güç ülkeler ve firmalar arasındaki rekabettir. *Perrone* şöyle demektedir:

“...Ansaldo Fabrikası tarafından bu kerre bil-vükela İstanbul'a geldim... Padişah-ı hümayyunun donanma teşkili hakkında olan arzu-yı hümayyunları olduğunu gördüm ve anladım çünkü İngiltere ve Amerika ve Almanya'ya sipariş buyurulmuş olan kruvazörler ile beraber bizlere de lütfen iki küçük torpido sipariş buyurdular. Fabrikamız Mesudiye Firkateyni hümayyunun tahvil ve tertibinde ibraz etmiş olduğu zenâat ve mahâret-i kâmil bilcümle mütehasıs [bir firmayız] buna binâen biz padişahın bu küçük mahsusatına kail değiliz isteriz ki İngiltere ve

2 Panzac kitabının bir yerinde, Ansaldo Arşivi'nin mükemmel niteliği sayesinde çeşitli bahriye inşaatı ile bunlara bağlı faaliyetlerin ve gemilerin teslim ve ödeme şartlarının takibinin çok kolay olduğuna işaret etmektedir. Bk. Daniel Panzac, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, çev. Ahmet Maden-Sertaç Canpolat, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2018, s.415.

Amerika ve Almanya ve sair fabrikalarına olan tevcihat-ı şahanelerinin
aynını bizim üzerimize celbetmek için onlardan daha ziyade hıdmet
etmek evsâtlarımız dahi onlar derecesini geçerek hüsn-i tevcihat-ı
şahanelerine mazhar olalım...³

Daha evvel ifade ettiğimiz gibi, Ansaldo Firması'nı temsilen İstanbul'a
gelen Perrone'yi bu satırları yazmaya iten güç farklı ülkelerin firmalarının
İstanbul'da çokça iş almasından kaynaklanmaktaydı.

II. Neden Ansaldo Firması?

Burada sorulacak soru Osmanlı yöneticilerinin neden Ansaldo Firması'nı
tercih etmiş olmalarıdır? Almanya başta olmak üzere birçok firma yeter
derecede iyi işler yaparken yeni bir firmanın bu işlere girmesinin nedeni
nedir? Öncelikle Osmanlı Devleti açısından bakacak olursak kısaca şunları
söyleyebiliriz. Sultan II. Abdülhamid 1897 yılında cereyan eden ve ciddi bir
mağlubiyete yol açan Türk-Yunan deniz muharebesindeki olumsuz durumun
farkındaydı. Bir başka ifadeyle, Türk tarihinde donanmasızlığın sıkıntılarının
çekildiği en önemli dönemlerden biri bu mağlubiyetle daha net bir şekilde gün
yüzüne çıkmıştır. Söz konusu dönem ve takip eden 20. yüzyılın ilk dönemi
donanmasızlığın bir ülkeyi ne duruma getirdiğinin en büyük göstergesidir.
1897 harbinde Türk sahilleri savunmasız kalmış Osmanlı ordusu harbi
kazandığı halde kıyıları birçok saldırıya uğramıştır. Bu olumsuz durumdan
sonra Osmanlı donanmasının yeniden inşası için yürütülen gayretler söz
konusu olmuştur⁴. Bu noktada Sultan II. Abdülhamid yabancı firmalara bu
işin tevdi edilmesini sağlamıştır. Zaten daha evvelden İmparatorluk içerisinde
yer alan Alman, İngiliz ve Fransız firmaların gerçekleştirdikleri farklı projeler
mevcuttur ve onlara tekrar bu işlerin sipariş olarak verilmesi ise gayet normal
olacaktır. Ancak şu dört sebepten dolayı yeni bir firmaya ihtiyaç duyulmuştur:

- 1- Verilen teklifler noktasında İtalyan Ansaldo firması oldukça makul
bir fiyat vermiştir,
- 2- 1895-1896 yıllarında vuku bulan Ermeni olaylarına tepki duyan ve
bu olaylar neticesinde meydana gelen zararların Ermenilere tanzim

3 ASA (Archivio Storico Ansaldo), Marrone bis, 8, *Lettere e Documenti in Lingua Turca*.

4 Fatih Erbaş, **Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi: 19. Yüzyılda Donanmalar**, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2019, s.32-33. Türk-Yunan deniz muharebesinde donanmamızda yaşanan sıkıntılar ve özellikle Ansaldo Firması tarafından restore edilecek olan gemilerimizin son durumları hakkında birinci ağızdan bilgiler için Hasan Râmi Paşa'nın hatıratına bakılabilir. **Hatırat: Büyük Facia-Büyük Dram, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Osmanlı Donanması'nın Durumu**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011, s.81-93.

edilmesi talebinde bulunan İtalyanların hak iddialarını karşılamak adına Osmanlı Devleti tarafından bir diplomatik taviz verilme ihtiyacı hissedilmiştir,

- 3- Ülkeler ve firmalar arasında rekabeti kızıştırmak niyetiyle yapılmak istenmiştir⁵,
- 4- İmparatorluğun her köşesine zaten iyice nüfuz etmiş olan kıdemli ortaklar Almanya, İngiltere ve Fransa'ya daha da bağımlı hâle gelmemek maksadıyla yapılmıştır⁶.

Osmanlı Devleti açısından bu dört husus hareket noktasını oluştururken Ansaldo Firması özelinden bakacak olursak ülkenin gelişimi ve firmanın yeni pazar arayışlarıyla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Daha sonra onların sadece donanmanın modernizasyonu açısından değil aynı zamanda firmanın zaman içinde gerek İtalya'da gerekse de Avrupa genelinde genişlemesine bağlı olarak⁷ Osmanlı topraklarında birçok projeye teklif verdiğini düşünürsek iyi bir pazara talip oldukları sonucunu çıkarabiliriz⁸.

III. Alessandro Amadori'nin İstanbul Ziyareti ve Ansaldo Firması'nın Teklifleri

Osmanlı donanmasının modernizasyonu ve türlü teklifler için Ansaldo Firması adına İstanbul'a gelen ilk kişilerden biri bazı tarihçilerin ifade ettiği gibi sadece Perrone değil fakat aynı zamanda Alessandro Amadori'dir. Bu elbette ufak bir ayrıntıdır ancak Amadori'nin kaleme aldığı ve oldukça değerli bilgiler içeren iki raporunun da (*Missione in Turchia 22 Aprile 1898/31 Maggio 1898*)⁹ kime ait olduğu sorusunu açıklığa kavuşturması adına

5 Dört madde özelinde Osmanlı Devleti tarafından Ansaldo Şirketi'nin neden tercih edildiğine dair bk. Evren Mercan, **II. Abdülhamid Dönemi Deniz Stratejisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018, s.163 ve s.202-203. Mercan'a göre; “*Mesudiye* hem de *Asar-ı Teyfik*'in Ansaldo'nun Cenova'daki tersanesine gönderilmesi oldukça ilginçtir. Bu alalecele alınan kararın arkasında, Alman Krupp'un başını tuttuğu Germania Fabrikası'nın *Mesudiye* ve *Asar-ı Teyfik* zırhlılarının modernizasyonu ihalesini her türlü baskıyı uygulamak suretiyle alma niyetinin olması kuvvetle muhtemeldir”.

6 Panzac, **a.g.e.**, s.423.

7 1895-1900 yılları arasında Ansaldo Firması Cenova Limanı'nda savaş gemilerinin restorasyonu noktasında genişleme sağlayacak ve 1899 yılında da elektromekanik alanında yeni teknolojileri geliştirecektir. Bk. Paride Rugafiori, **Ferdinando Maria Perrone da Casa Savoia all'Ansaldo**, UTET, Torino 1992, s.132, 185-186.

8 Osmanlı Devleti özelinde Ansaldo şirketinin teklifleri ve dış pazarlara açılması hakkında şu tez oldukça ayrıntılı bilgiler vermektedir: Thomas Row, **Economic Nationalism in Italy, The Ansaldo Company, 1882-1921**, The Johns Hopkins University, USA 1988, s.75-118.

9 **ASA**, Marrone bis 9/16.

önemlidir. Amadori, 1897 yazında İstanbul'a ayak basmıştır ve *Bahriye Nazırı Hasan Rami Paşa* ilk iletişim kurduğu kişilerden birisi olacaktır. Amadori, mektuplarından anladığımız kadarıyla, Osmanlı Tersanesini (Haliç) gezmiş ve her ne kadar büyüklüğü hususunda hayran olsa da şu eleştiriyi firması adına yetkili Ferdinando Perrone'ye bilgi olarak geçmiştir: “...*pero' manca l'organizzazione, la mente direttrice e la capacita'*; *virtualmente non si lavora*/organizasyon, kapasite, yönetme eksikliğinin yanı sıra gerçekten de çalışmayan bir tesis¹⁰”.

Alessandro Amadori'nin İstanbul'da Haliç Tersanesi'ni ziyareti esnasında gördüğü manzara muhtemelen bu şekildedir. Bu fotoğraf bir katalogta “Haliç'te çürüyen donanma” başlığı altında verilmiştir¹¹.

Bu eleştiri firma adına elbette bir avantajın da göstergesidir. Çünkü firma aynı zamanda daha sonra Osmanlı Tersanesinin modernizasyonu için de bir teklif verecektir. Bu noktada diğer taraftan onun nazarında Osmanlı Devleti “...*al Turchia da al mondo splendidi esempi virtu militare sapienza politica*”/Türkiye, askerî erdem ve siyasi bilgeliğin muhteşem örneklerinden birini sergilemekteydi. Amadori'nin bu ilk kısa irtibatları ve altını çizdiği eksiklikleri ile ilk iş için teklif verme zamanı gelecektir. Bu noktada iki zırhlı fırkateyn pazarlık konusu olmuştur: *Mesudiye*¹² ve *Asar-ı Teyfik*. İki zırhlının modernizasyonu için en

10 ASA, Marrone bis 9/16, Lettera di Alessandro Amadori a Ferdinando Maria Perrone, Costantinopoli, 2 Luglio 1897. Bu mektup 1897 yılında Türk-Yunan Savaşı'nda alınan kötü sonuçların hemen akabinde başlatılmak istenen reform hareketine dair ilk mektup olması açısından da önemlidir.

11 II. Abdülhamid'in İstanbul'u (1876-1909), Atlas Tarih Kitaplığı, 2010.

12 “Mesudiye'nin onarım ve modernizasyon işi, Ansaldo Tersanesi'ne Haziran 1900'de 433.560 Osmanlı lirası karşılığında ve 18 ayda teslim edilmek üzere verilmiştir”. Bk.

iyi teklifi veren Ansaldo adına Amadori ilgili işleri almayı başarmış ve bu iki geminin Cenova'da yapılması için de gerekli izinleri almıştır ve akabinde iki gemi vakit kaybetmeden Cenova'ya firmanın çalışma sahasına gönderilmiştir. Ancak daha sonra Kayzer II. Wilhelm'in desteğindeki Alman şirketleri yaptıkları baskı ve işi almak adına düşük teklif vermesi neticesinde ikinci gemi olan *Asar-ı Tevfik* Alman Krupp Firması'nın başını çektiği Germania Fabrikası'na gönderilecektir¹³. Bir bakıma İstanbul'da firmalar ve elbette ülkeler arası rekabetin yansımaları olarak da bu durumları okuyabiliriz.

Ansaldo Firması'nın yetkilileri tarafından ilk işin başarıyla alınması ile birlikte iki ülke arasındaki ikili ilişkiler noktasında dört ayrı kontratın farklı zaman dilimleri içinde gündeme geldiğini görüyoruz¹⁴:

- 1- 9000 tonluk 105 metreden oluşan Mesudiye zırhlısının Cenova Ansaldo firmasının tersanesinde modernizasyonu,
- 2- Ansaldo tersanesinde inşa edilecek olan iki torpido¹⁵,
- 3- Dört fırkateyn ve dört korvetin tamiri¹⁶,
- 4- İstanbul'da Tersane'nin çalışabilecek duruma getirilmesi için modernizasyonu¹⁷.

Ancak söz konusu mevzular etrafında kaleme alınan kontratların¹⁸ hemen hepsinin sorunsuz bir şekilde uygulandığını söylemek de zordur. En başta bazı gemilerin İstanbul'dan Cenova'ya kadar bir yolu kat edemeyecek durumda

Jonathan A. Grant, **Rulers, Guns and Money: The Global Arms Trade in the Eyes of Imperialism**, Harvard University Press, 2007, s.90'dan aktaran: Ender Kuntsal, **Osmanlı Bahriyesi'nde Bir Amerikalı: Bucknam Paşa**, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017, s.75.

13 Asar-ı Tevfik 29 Mayıs 1900 günü Kiel'e varmıştır. Bk. Ender Kuntsal, **a.g.e.**, s.43. Almanların işi almasına müteakip İtalyanlar onları dumping yapmakla suçlamışlarsa da bir şey elde edememişlerdir. Gemi 1913 yılında ise batırılacaktır. Bk. Panzac, **a.g.e.**, s.424 ve 460.

14 Dört ayrı kontrat hakkında detaylı bilgiler için bk. Giorgio Mori, **Storia dell'Ansaldo: La Costruzione di Una Grande Impresa 1883-1902**, C 2, Editori Laterza, Roma 1995, s.100-101.

15 20 Aralık 1902 tarihli *Sabah* gazetesinin haberine göre iki torpido için *Palumbo* soy isimli bir amiral İstanbul'a gelmiştir. Bk. **ASA**, Marrone bis, 9/2, *Giornali e Ritagli*.

16 Fransızca yayın yapan *Servet* gazetesinin 24 Kasım 1902 tarihli haberine bakılabilir. İtalyanca kaleme alınan bir haberde ise özellikle İngiliz ve Alman firmalarla olan rekabetten Ansaldo mühendislerinin başarı ile çıktığı vurgulanırken *iki aylık bir kavga*'nın başarıyı getirdiğinin altı çizilmektedir. Bk. **ASA**, Marrone bis, 9/3.

17 Rugafiori, **a.g.e.**, s.185.

18 Bu kontratlardan birisinin 552.000 sterlin tutan miktarı Osmanlı yönetiminin ödemeleri geciktirmesi ile zaman içinde çeşitli sorunlara yol açacaktır. Bk. Rugafiori, **a.g.e.**, s.186.

olması önemli bir sorundu. Bunun için taraflar arasında yeni bir kontrat imzalanacak, daha pratik bir çözüm bulunarak bu sefer İstanbul'a İtalyan ustalar gönderilecektir.

Cenova'da Ansaldo Tersanesinde restore edilmeyi bekleyen Osmanlı fırkateyn ve korvetlerin/torpidobotların fotoğrafı. Her birinde Türk bayraklarının asılı olduğu bu fotoğrafın muhtemelen ilk defa yayınlandığını da belirtmek isteriz. (Fotoğraf: Güner Doğan)

IV. Ferdinando Maria Perrone İstanbul'da (1902)

321

Ansaldo Firması adına Ferdinando Perrone 1902 yılında yaklaşık 114 kişiden oluşan geniş bir İtalyan usta ve işçi heyetiyle İstanbul'da tersanede yapılacak iş için gelmişti. Perrone İstanbul'da daha evvel Amadori'nin yaptığı gibi tersanede ikametinin son tarihi olan Ocak 1903'e kadar farklı zaman dilimlerinde incelemelerde bulunacak¹⁹; *Tersane-i amireye çend def'aten vâki olan azimet-i acizanemde orada iki şeyi müşâhede ettim* diyerek Tersanede yapılacak çok iş olduğunun ve bunların ise hiç kolay olmayacağını altını çizecektir²⁰. Bu noktada gelen heyetin sorunsuz bir şekilde çalıştıklarını söylemek mümkün değildir. Her şeyden evvel, yapılan ön incelemeler neticesinde, İstanbul'da tersanedeki sekiz savaş gemisinden beş tanesi bir tamiratı kaldırarak durumda değildir. Sadece *Feth-i Bülend*, *Muin-i Zafer* ve *Avnillah* korvetleri ıslah edilebilir durumdadır²¹.

Perrone'nin İstanbul'a gelmesi ve gösterdiği girişimler neticesinde 26 Haziran 1902 tarihinde Osmanlı Bahriyesi adına Bahriye Nazırı Hasan Paşa ile bir

19 Rugafiori, **a.g.e.**, s.186.

20 **ASA**, Marrone bis, 8.

21 Panzac, **a.g.e.**, s.426.

mukaveleye firma adına imza atması dönemin *Sabah*, *İkdam*, *Malumat*, ve *Servet* gibi Türkçe yayın yapan gazetelerinde, *Il Giornale del Popolo* gibi İtalyan gazetelerinde ve son olarak Fransızca yayın yapan *Le Moniteur Oriental* adlı gazetede de kendine genişçe yer bulacaktır. Bu gazetelerdeki temel vurgu hem Osmanlı Devleti açısından mevcut eksikliklerin belirtilmesi hem de İtalyan Ansaldo Firması'na olan ihtiyacın altının çizilmesidir.

Ansaldo Firması'nın arşiv olarak kullandığı depoda dönemin gazetelerini de bulabilmek mümkündür. (Fotoğraf: Güner Doğan)

Perrone'nin İstanbul'da yeni işleri kovaladığı ve var olan işleri ise bitirmeye çalıştığı sıralarda²² Cenova'ya gönderilen *Mesudiye*'nin 1 Eylül 1901 tarihinde tamiri nihayete erecek ve gemi İstanbul'a getirilecektir²³. Geminin tamiri hakkında her ne kadar *İkdam* gazetesinde "*Ansaldo fabrikasında mükemmelen tamir edilen Mesudiye fırkateyni hümâyunun her türlü nevâkısı ikmal edilmiş olmağla*"²⁴ denilmiş olsa bile, ilgili gemide bazı eksikliklerin daha sonra dava konusu olacağını da söylemek isteriz. *Mesudiye*'nin diğer bir durumu vardır ki o da 1903 yılında Osmanlı tarafının 44.000 sterlinlik tutan ödemeyi yapamamasından kaynaklanan gecikme ve geminin alıkonulmasıdır²⁵. Bu

22 Bu sıralarda *Perrone*'nin Ansaldo Firması adına ajandasında Osmanlı'daki işlerin yanı sıra İspanya'da da benzer şekilde peşinden koştuğu işler olduğunu ifade etmemiz gerekir. Bk. Rugafiori, *a.g.e.*, s.184-192. Konu hakkında her iki ülkeyi içine alan ve Ansaldo Arşivi'nden kapsamlı bir şekilde yararlanılarak hazırlanan bir tez ayrıntılı bilgiler vermektedir. Andrea Filippo Saba, *L'Esperienza Multinazionale dell'Ansaldo in Turchia e Spagna 1895-1914*, Milano 1990.

23 Rauf Bey Ansaldo tersanesinde tamir edilecek gemiyi yerinde görmek amacıyla 1905 yılının Şubat ayında Cenova kentine gitmiştir.

24 1 Ocak 1902 tarihli *İkdam* gazetesinin haberidir. *ASA*, Marrone bis, 9/2, *Giornali e Ritagli*.

25 İstanbul'da *Perrone*'nin İzzet Paşa'ya yönelik kaleme aldığı, eğer ödeme gerçekleşmez ise işlerin askıya alınacağına dair Ansaldo Arşivi'nde bulunan Fransızca ve Osmanlıca olarak

durum aslına bakılırsa 1903 yılından 1934 yılına kadar Türk-İtalyan alışveriş odaklı ilişkilerinin temel sorunlarından birisini teşkil etmektedir. Sürekli ödemelerin istenmesi, sürekli tehir edilen ödemeler ve karşılıklı olarak çekilen protestoların ardından yaşanan diplomatik krizler bu döneme damgasını vuran türlü sorunlardır. Bir bakıma Türk maliyesinin sancılı hâli ve İtalyanların ne denli zayıf bir konumda olduklarının anlaşılması üzerine sözleşmelerin art arda gözden geçirildiği; bu gözden geçirmelerin yeni iş vaatleriyle telafi edildiği, sonra bunların da yarıda kesilip yenileriyle değiştirildiği ve I. Dünya Savaşı'na dek sürüp giden bir sarmala girilmiştir²⁶.

V. Ansaldo Firması'nın Aldığı/Talip Olduğu İşler ve *Libia* Sorunu

Talip Olunan veya Alınan İşler	Yıl ve Bilgi
Mesudiye Firkateyni	1898
Osmaniye, Aziziye, Orhaniye ve Mahmudiye Firkateyni Mukaddeme-i Hayr, Feth-i Bülend ²⁷ , Avnillah ve Muin-i Zafer Zırhlı Korvet/Kruvazör ²⁸	1900. Bahriye'nin talebi üzerine bu yıl içinde Ansaldo Şirketi'nden uzman heyet Çanakkale'de bulunan Osmanlı Akdeniz filosuna ait gemiler hakkında bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre firkateyn ve korvet/kruvazörlerin ıslaha muhtaç oldukları rapor edilmiştir ²⁹ .

kaleme alınmış belgeler için bk. ASA, Marrone bis, 8, Pera/Constantinople, le 3-16 Decembre 1902. 1903 yılı ekonomik olarak sadece Osmanlı tarafının değil İtalyan firmanın da oldukça zorlandığı bir yıl olacaktır. Bu yıl içinde Ansaldo 2500 çalışanın 300'ünü işten çıkarmıştı ve 800 kişinin daha işi tehlikedeydi. İtalyan devletinden sipariş gelmemesi ve Banco di Roma'nın ipotek altına düşmüş birçok İtalyan demir-çelik fabrikası ile tersaneyi birleştirmesi, Ansaldo'yu tehdit ediyordu. Bunun üzerine şirket, 1903 yılı aralık ayında, bir İngiliz devi olan Armstrong'un Puozzoles'te mukim İtalya şubesi ile birleşti. Bk. Panzac, **a.g.e.**, 427.

26 Sıkıntılı ilişkiler 1911 yılında Trablusgarp ve Bingazi'nin işgal haberlerinin yayılması ile başka bir hâl alacak ve Ansaldo Firması'nın İstanbul'daki faaliyetleri askıya alınarak ülkeden çıkarılacaktır. Bk. Panzac, **a.g.e.**, s.424 ve 432.

27 Bu korvetin Ansaldo tersanelerinde modernize edildikten sonraki görüntüsü için bk. Hakkı Öz, **Sultan II. Abdülhamid'in Savunma Sanayii Fonları (1869-1902)**, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2023, s.244.

28 Feth-i Bülend, Avnillah ve Muin-i Zafer Zırhlı Korvet/Kruvazörleri 1904 yılında Osmanlı tarafına teslim edilecektir. Bk. Rugafori, **a.g.e.**, s.188.

29 Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan belge özelinde yer alan bu bilgi için bk. Öz, **a.g.e.**, s.244-245. Gemilerin ıslahı Cenova'da firmanın tersanesinde yapılacaktı ve Ferik Ahmet Paşa bu iş için görevlendirilmişti. Bk. BOA. Yıldız Tasnifi, Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV), Dosya:208, Gömlek:109. Ancak söz konusu gemilerin böyle bir mesafeyi kat edemeyecek durumda oldukları çabucak anlaşıldı. Neticede yeni bir sözleşme Fransızca ve Türkçe iki nüsha hâlinde 26 Haziran 1902 tarihinde imzalanmıştır.

Drama Zırhlı Kruvazörü	Gemi Cenova’da inşa hâlindeyken Türk-İtalyan savaşı patlak vermiş ve İtalyanlar gemiye el koyarak adını manalı bir şekilde <i>Libia</i> olarak değiştirmişlerdir. 1913 yılında İtalyan donanmasında hizmete giren gemi 1937 yılında hizmet dışına çıkarılmıştır ³⁰ . Burada bir hususun altını çizelim ki, o sıralar Osmanlı Devleti’nin yanı sıra Ansaldo Firması’na farklı gemi siparişleri veren ve bir anlamda iki ülke arasındaki rekabeti kızıştıran bir ülke daha vardır ki o da Yunanistan’dır. Buna istinaden 1907 yılında Yunanlar 10.000 tonluk bir savaş gemisini Ansaldo şirketinden teslim alacaklardır ³¹ . Hatta Ansaldo firması Drama Zırhlı Kruvazörünü Yunanlara satmaya çalışacak ancak burada başarılı olamayacaklardır.
Hamidiye, Yunus, Akhisar, Alpagut, Antalya, Urfa, Ankara, Tokat, Draç, Kütahya, Yunus ve Musul Torpidobotlarının restore edilmesi	1901-1902
Abdülhamid ve Abdülmecid Torpidobotlarının inşası	1905 ³²

30 Mercan, **a.g.e.**, s.182-183. Bu kruvazörün teknik özellikleri ve inşa edildiği Ansaldo Firması tersanesinde denize indirilmeye hazır görüntüsü için bk. Ahmet Güleriyüz, **Hamidiye, Mecidiye & Kruvazörler**, Denizler Kitabevi, İstanbul 2009, s.100. Gemi için Osmanlılar tarafından yapılan ödemeler ise önceleri İtalyanlar tarafından iade edilmeyecek fakat daha sonra Ansaldo firması 1927 yılında iadesi istenen miktarı verecektir. Bk. Dilek Barlas-Serhat Güvenç, **Türkiye’nin Akdeniz Siyaseti: Orta Büyüklükte Devlet Diplomasisi ve Deniz Gücünün Sınırları**, Çev. Barış Cezar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s.135-139.

31 Serhat Güvenç, **Osmanlıların Drednot Düşleri: Birinci Dünya Savaşı’na Giden Yolda**, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2011, s.40-41. Aynı yıl Osmanlı Bahriyesinde, Ansaldo Firması’nın da restore ettikleri dâhil, göreve hazır gemiler için bk. Kuntal, **a.g.e.**, s.229-230. Ayrıca Osmanlı Bahriyesinde mevcut zırhlı savaş gemileri ve özellikleri hakkında bk. Miralay Ahmed Muhtar Paşa, **Bahriyede Zafer Rehberi (Rehber-i Muzafferiyât-ı Bahriyye): II. Abdulhamid Devrinde Zırhlı Gemiler ve Deniz Muharebe Doktrinleri**, Haz. Ali Fuat Örenç, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2018, s.95-96.

32 Ansaldo Firması’nın teslim aldığı işler hakkında firma arşivinde özellikle sürece yönelik çok sayıda dokümanın olduğunu ifade etmek isteriz. Bunun yanı sıra Ansaldo Firması hakkında

Firmanın genel olarak bu faaliyetlerinin yanı sıra farklı iş kollarında da teklifleri olacaktır. Örneğin Karaköy Köprüsü'nün inşası bunlardan birisidir³³ ve saydığımız kadarıyla toplamda 65 ayrı proje teklifi Ansaldo şirketi tarafından Osmanlı yönetimine teklif edilmiştir ancak bu talip olunan işlerin neredeyse tamamı zaman içinde Alman ve İngiliz firmalarına gitmiştir³⁴.

VI. Çanakkale'de Türk Donanmasının Mevcut Durumu ve Genç Cumhuriyetin Çözümü

1915 yılında yayınlanan *Taschenbuch Der Kriegsflotten* adlı kitap Türkiye'de ve dünyada donanmaya sahip olan ülkelerin güçlerini karşılaştırmalı olarak veren ve analiz eden önemli bir çalışmadır. Bu kitaptaki verilere bakıldığında, o sıralarda artık İtalya'nın en büyük silah üreten firması hâline gelen Ansaldo şirketine sipariş edilmiş olan 11 torbidobottan 7'si hâlâ iş görmektedir. Ancak daha evvel onarılan zırhlı korvet ve fırkateynlerden ise geriye hiçbir kalmamıştır. Görünen o ki, 1911 yılından itibaren çok kısa zaman içinde Osmanlı donanması ciddi oranda kayıplarla karşı karşıya kalacaktır³⁵.

Mustafa Kemal Atatürk gerek 1911'de gerek 1915'te mevcut donanmanın hâline şahit olmuştur. Makalemizin başında 1917 yılında Mustafa Kemal'in ordu kumandanı olarak Almanya'nın Essen kentindeki Krupp Firması'nı ziyaretinden bahsetmiştik. Ansaldo Firması'ndan hareketle firmaların özellikle denizcilik alanında Osmanlı'dan Cumhuriyet'e gerçekleştirdikleri teşebbüslerde Mustafa Kemal'in bir asker olarak şahitliği kaçınılmazdır. Ondan olsa gerek genç Cumhuriyeti kuran Mustafa Kemal ilk iş olarak Ansaldo Firması ile olan sorunları çözme yoluna gidecek, firma ile yeni işler hususunda faaliyetlerin devam etmesinin yolunu açacak ve asıl önemlisi bazı mühendislerin eğitimi için Ansaldo'ya gönderilmesine de müsaade edecektir.

bilgi veren diplomatik kanal Palermo ve Torino şebhenderlikleri idi. Bk. Fatih Tetik, **Sultanın Silahları: II. Abdülhamid Dönemi Savunma Sanayii ve Silah Teknolojisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018, s.98.

33 “Le Pont de Karakeuy”, **Le Moniteur Oriental**, 2 Gennaio 1906.

34 Bu yeni iş alma girişimlerinin çoğu ve farklı firmalarla olan rekabet dönemin İtalyan gazetelerinde de kendine yer bulmaktaydı. Bir örnek için bk. “Interessi Economici a Costantinopoli”, **La Vita**, 11-12 Giugno 1911.

35 **Taschenbuch Der Kriegsflotten, XVI. Jahrgang 1915**. J. F. Lehmann's, München 1915, s.148-149, 386-387 ve 457. Özellikle 1911-1912 yılları arasında cereyan eden savaşta denizlerdeki Osmanlı kuvvetine ciddi oranda zarar verilmiştir. Bu süre zarfında batırılan gemiler hakkında bk. Panzac, **a.g.e.**, s.457.

SONUÇ

“Avrupa Arşivlerinde Cumhuriyet Türkiye’si” teması altında yayınlanacak olan Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Özel Sayısı için konu edindiğimiz arşiv, İtalya’da uzun yıllar faaliyet gösteren ve İtalya’nın iktisadi hayatında oldukça önemli olan Ansaldo Firması’na ait arşivdir. Bu Arşivin makalemiz kapsamında görüldüğü üzere Osmanlı-Cumhuriyet Tarihi araştırmalarında muhafaza ettiği önemli belgeler ve görseller bakımından araştırmacılar için değeri oldukça fazladır. Özellikle 19. yüzyılın son çeyreğinden 1940’lı yıllara kadar geçen sürede donanmanın modernleşmesi serüveninde Ansaldo Firması tarih arşivindeki dokümanların incelenmesi hem yeni bilgilerin ortaya çıkması hem de var olan bilgilerin “sağlamanın” yapılması adına şüphesiz değerli veriler sunacaktır. Bu arşivin bize göre en mühim yönü payitahta gelmiş İtalyan yöneticilerin yaptıkları iş hakkında ve de Osmanlı Devlet yöneticileri ile İstanbul kenti hakkında günlük tarzında notlar tutmuş olmasıdır. Çoğu mektuplardan ve relazione/raporlardan oluşan bu belgelerdeki bilgiler Türk Tarihi bakımından oldukça değerlidir.

Ansaldo Firması tarih arşivinde çalışma yürütecek araştırmacılar için verilecek bir diğer bilgi ise mevcut belgelerin hangi dilde oldukları hakkındadır. Bu arşivdeki belgeler İtalyanca başta olmak üzere Fransızca ve elbette Türkçe/Osmanlıca olarak kaleme alınmıştır. Dolayısıyla bu üç dilde donanımlı olmak yürütülecek araştırmanın sağlıklı olması bakımından mühim olacaktır.

İntihal Taraması
Plagiarism Detection

Bu makale intihal taramasından geçirildi. (<https://intihal.net/>) | *This paper was checked for plagiarism. (<https://intihal.net/>)*

Etik Beyan
Ethical Statement

Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. | *There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.*

Açık Erişim Lisansı
Open Access License

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. | *This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License*

KAYNAKÇA

ASA (Archivio Storico Ansaldo), Marrone bis, 8, *Lettere e Documenti in Lingua Turca*.

ASA, Marrone bis, 8.

ASA, Marrone bis, 8, Pera/Constantinople, le 3-16 Decembre 1902.

ASA, Marrone bis, 9/2, *Giornali e Ritagli*

ASA, Marrone bis, 9/3.

ASA, Marrone bis 9/4, Lettera di Alessandro Amadori a Ferdinando Maria Perrone, Costantinopoli, 2 Luglio 1897.

ASA, negativi 25176.

ASA, negativi 46184.

ASA, negativi 46193.

Atabey, Figen, **Karadeniz’de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemi)**, ATAM Yayınları, Ankara 2006.

Barlas, Dilek -Serhat Güvenç, **Türkiye’nin Akdeniz Siyaseti: Orta Büyüklükte Devlet Diplomasisi ve Deniz Gücünün Sınırları**, Çev. Barış Cezar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Yıldız Tasnifi, Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV), Dosya:208, Gömlek:109.

BOA, Yıldız Tasnifi, Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği (Y. PRK. TKM), Dosya:43, Gömlek:21).

Batmaz, Şakir, “Osmanlı Donanmasının Üç Devrine Mukayeseli Bir Bakış (Abdülaziz-II. Abdülhamit-V. Mehmet Reşat), **XV. Türk Tarih Kongresi, IV. Cilt, III. Kısım**, TTK Yayınları, Ankara 2010, s.1585-1609.

Blum, Franziska -Gabelmann ve Jörn Kobes, **Das Eiserne Buch der Stadt Bad Kreuznach**, Computus Druck Satz & Verlag, Gutenberg 2017.

Erbaş, Fatih, **Doğu Akdeniz’de Güç Mücadelesi: 19. Yüzyılda Donanmalar**, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2019.

Filippo Saba, Andrea, **L'Esperienza Multinazionale dell'Ansaldo in Turchia e Spagna 1895-1914**, Milano 1990.

Grant, Jonathan A., **Rulers, Guns and Money: The Global Arms Trade in the Eyes of Imperialism**, Harvard University Press, 2007.

Güleryüz, Ahmet, **Hamidiye, Mecidiye & Kruvazörler**, Denizler Kitabevi, İstanbul 2009.

Güvenç, Serhat, **Osmanlıların Drednot Düşleri: Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda**, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2011.

Hasan Râmi Paşa, **Hatırat: Büyük Facia-Büyük Dram, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Osmanlı Donanması'nın Durumu**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011.

Kuntsal, Ender, **Osmanlı Bahriyesi'nde Bir Amerikalı: Bucknam Paşa**, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017.

“Interessi economici a Costantinopoli”, **La Vita**, 11-12 Giugno 1911.

“Le Pont de Karakeuy”, **Le Moniteur Oriental**, 2 Gennaio 1906.

Mercan, Evren, **II. Abdülhamid Dönemi Deniz Stratejisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.

Miralay Ahmed Muhtar Paşa, **Bahriyede Zafer Rehberi (Rehber-i Muzafferiyât-ı Bahriyye): II. Abdulhamid Devrinde Zırhlı Gemiler ve Deniz Muharebe Doktrinleri**, Haz. Ali Fuat Örenç, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2018.

Mori, Giorgio, **Storia dell'Ansaldo: La Costruzione di Una Grande Impresa 1883-1902**, Cilt 2, Editori Laterza, Roma 1995.

Öz, Hakkı, **Sultan II. Abdülhamid'in Savunma Sanayii Fonları (1869-1902)**, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2023.

Panzac, Daniel, **Osmanlı Donanması (1572-1923)**, çev. Ahmet Maden-Sertaç Canpolat, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2018.

Row, Thomas, **Economic Nationalism in Italy, The Ansaldo Company, 1882-1921**, The Johns Hopkins University, USA 1988.

Rugafiori, Paride, **Ferdinando Maria Perrone da Casa Savoia all'Ansaldo**, UTET, Torino 1992.

Taschenbuch Der Kriegsflootten, XVI. Jahrgang 1915. J. F. Lehmann's, München 1915.

Tetik, Fatih, **Sultanın Silahları: II. Abdülhamid Dönemi Savunma Sanayii ve Silah Teknolojisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.

Türk, Fahri-Emirhan Kaya, “Cumhuriyet Dönemi Türk Alman İlişkilerinde Sıradışı Bir Aktör: Krupp Firması 1923-1990”, **Gazi Akademik Bakış**, C 10, S 20, Yıl: 2017, s.121-143.

EKLER

Ek-1. Hamidiye³⁶

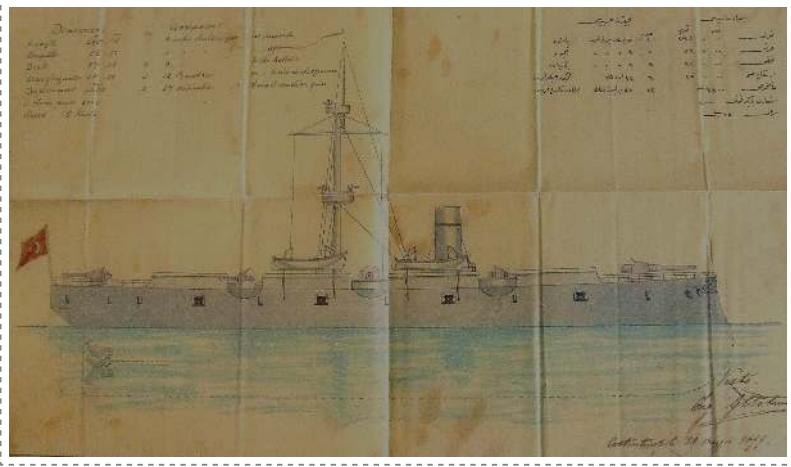
Ek-2. Mesudiye³⁷

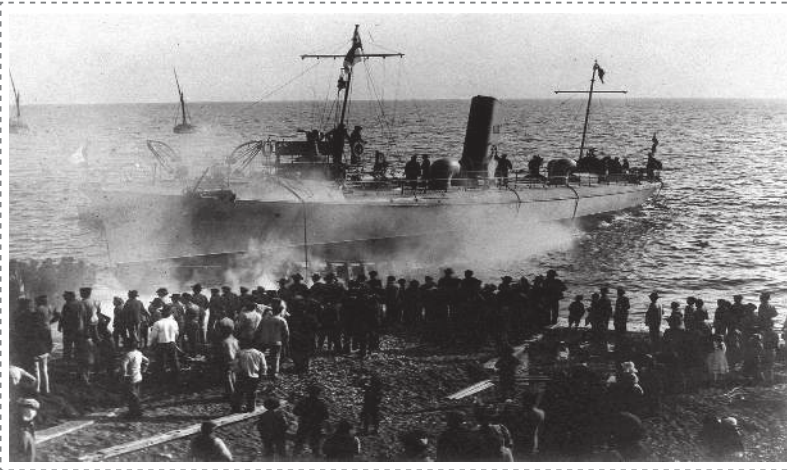
36 ASA, negativi 25176. Bir İngiliz yapımı olan Hamidiye'nin 1914 ve 1924 yıllarındaki görüntüleri için bk. Figen Atabey, **Karadeniz'de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemi)**, ATAM Yayınları, Ankara 2006, s.154, 156 ve 161. Ayrıca bk. Güleriyüz, **a.g.e.**, s.37-64.

37 ASA, negativi 46184. Mesudiye Zırhlı Firkateyninin Ansaldo tezgahındaki bir başka görüntüsü için bk. Miralay Ahmed Muhtar Paşa, **a.g.e.**, s.104-105. Ayrıca bk. Güleriyüz, **a.g.e.**, s.69.

Ek-3. Orhaniye³⁸

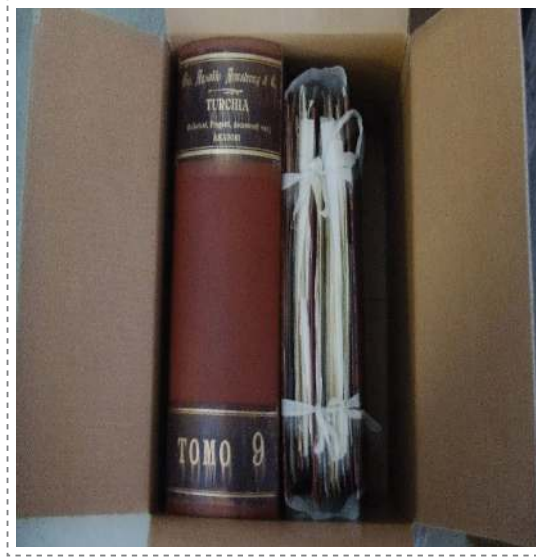
Ek-4. Ankara³⁹

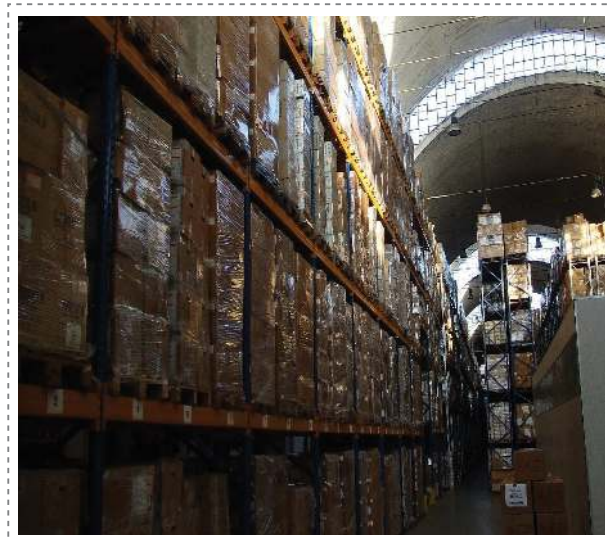
38 1899 yılında İtalyan Mühendisler tarafından incelenen ve ayrıntılı olarak özellikleri çıkarılan Orhaniye fırkateyni. Bk. **BOA**, Yıldız Tasnifi, Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV), Dosya:190, Gömlek:115.

39 **ASA**, negativi 46193.

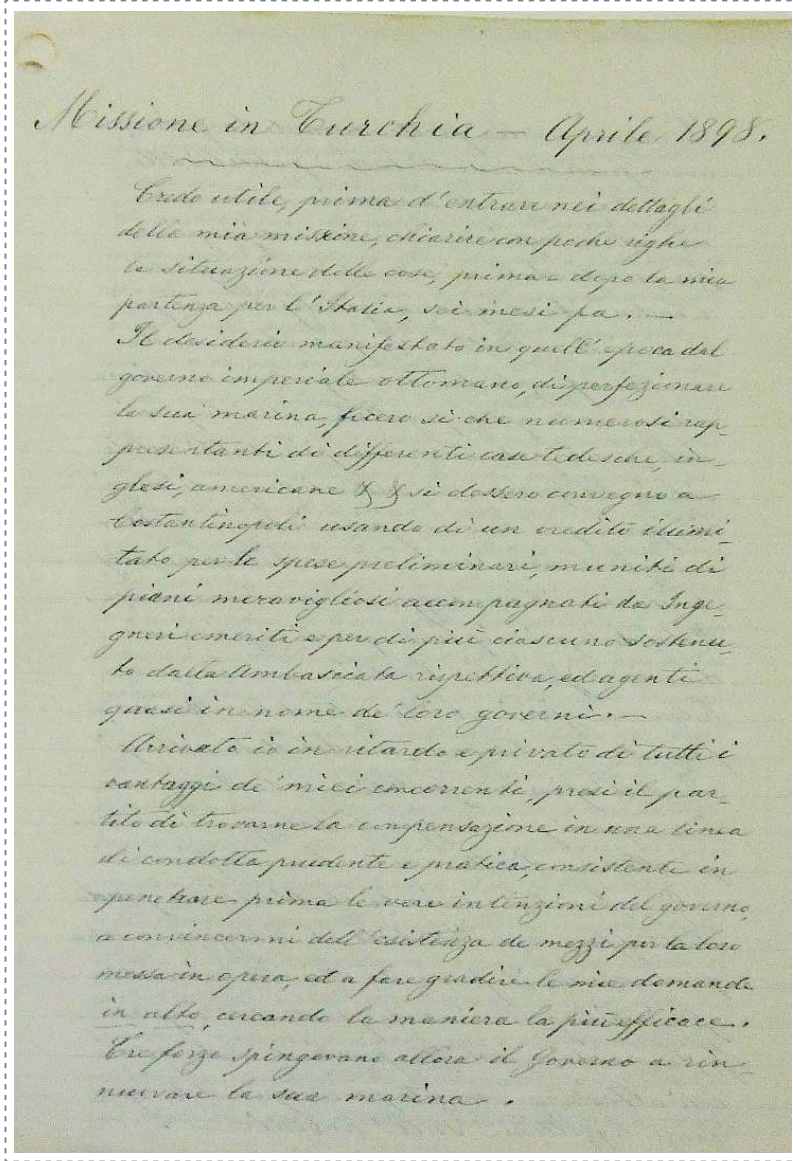
Ek-5. Yarı kapalı/depo karışımı bu mekânda birçok belge ve görsel yer alırken *Turchia* başlığı altında 1897 yılından itibaren başlayan oldukça değerli olarak niteleyebileceğimiz belgeler de yer almaktadır. (Fotoğraf: Güner Doğan)

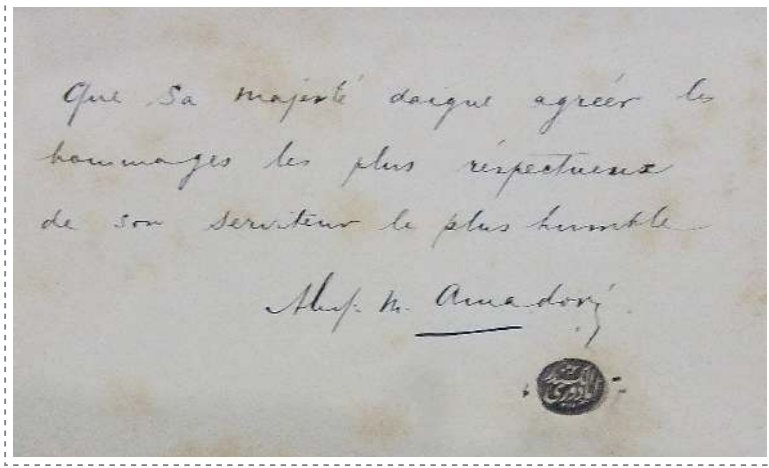
Ek-6. Ansaldo Firması'nın arşiv olarak kullandığı depoda birçok belge kutular içinde yer almaktadır ve tasnif edilmeyi beklemektedir. (Fotoğraf: Güner Doğan)

Ek-7. Ansaldo Firması adına İstanbul'a temsilci olarak gelen ilk kişi Alessandro Amadori'dir. Onun Osmanlı tersanesi ve donanması hakkında kaleme aldığı ve *Missione in Turchia 22 Aprile 1898/31 Maggio 1898* başlıklı iki raporu bulunmaktadır. (Kaynak: ASA, Marrone bis 9/4, Fotoğraf: Güner Doğan)

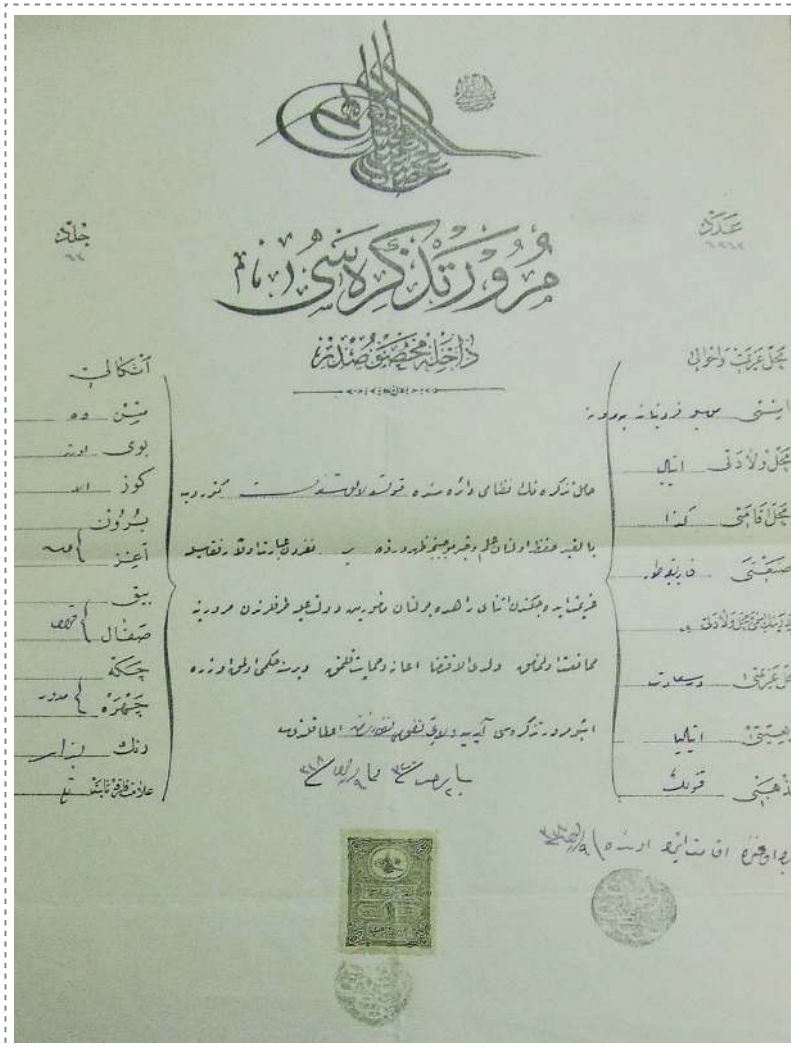
Ek-8. Alessandro Amadori'nin İstanbul'da kullandığı mührü (Kaynak: BOA. Yıldız Tasnifi, Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği (Y. PRK.TKM), Dosya:43, Gömlek:21).

Ek-9. Ansaldo Firması Tarih Arşivi'nde Türk Tarihini ilgilendiren çok sayıda mektup araştırmacıları beklemektedir. (Fotoğraf: Güner Doğan)

Ek-10. Ferdinando Perrone İstanbul'da. Mürûr Tezkeresi (1902). (Kaynak: ASA, Marrone bis, Tomo:8, *Lettere e Documenti in Lingua Turca*. Fotoğraf: Güner Doğan)

Ek-11. Ansaldo Firması Tarih Arşivi'nde bulunan bazı fotoğraflar hakkında bilgi

Negatif'in Numarası	Yıl	Yer	Bilgi
46541	1903	Cenova	Corazzata Mesudiye
46549	1904	Cenova	Corazzata Muin-i Zafer Avnillah
46550	1904	Cenova	Corazzata Muin-i Zafer Avnillah
3709	1906	Cenova	Feth-i Bülend Torpediniera
46568	1906	Cenova	Torpediniera Moussoul
P19/2	1903	Cenova	Corazzata Mesudiye
9468	1932	Cenova	Cacciatorpediniere Adatepe
25346	1949	Cenova	Turbana ve mista İskenderun
25323	1949	Cenova	Turbana ve mista İskenderun
10804	1930	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe, adatepe visita
10803	1930	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe, adatepe visita
12847	1930	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe, adatepe visita
10806	1930	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe, adatepe visita
10805	1930	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe, adatepe visita
10199	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Adatepe
7095	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Adatepe
9469	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Adatepe
9467	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Adatepe
25182	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Adatepe
25255	1932	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe
12318	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe
21247	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe
21245	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe
21243	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe
12317	1931	Cenova	Kocatepe Cerimonia

OSMANLI-CUMHURİYET TARİHİ ARAŞTIRMALARINDA ÖNEMLİ BİR İTALYAN
ARŞİVİ: FONDAZIONE ANSALDO/GRUPPO FINMECCANICA

12320	1931	Cenova	Kocatepe Cerimonia
12319	1931	Cenova	Kocatepe Cerimonia
21244	1931	Cenova	Kocatepe Cerimonia
21246	1931	Cenova	Kocatepe Cerimonia
8047	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
12321	1931	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
9285	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
25281	1932	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
4897	1931	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10809	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
7094	1931	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10810	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
9289	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
9283	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
9281	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
9280	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
9286	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10799	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
12846	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10802	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10800	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10807	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10808	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10195	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
7090	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
7096	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10202	1931	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10193	1930	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
10200	1931	Cenova	Cacciatorpediniere-Kocatepe
30151	1949	Cenova	Samsun
31560	1903	Cenova	Crozzata Messudiye
25293	1903	Cenova	Crozzata Messudiye
P19/14	1903	Cenova	Gemi Motoru
P19/11	1906	Cenova	Torpediniera Ankara

P19/10	1906	Cenova	Torpediniera Ankara
P19/9	1906	Cenova	Torpediniera Ankara
25176	1901	Cenova	Torpediniera Hamidieh
5843	1904	Cenova	Corvetta Crozzata feth-i Bülend
30583	1904	Yer belirtilmemiş	Corvetta Mahrussa
37965	1962	Kepez, Turchia	Sottostazione
5247ASG, 5249ASG, 5251ASG, 5253ASG 5254ASG, 5257ASG 37567, 37573, 38495	1961	İstanbul. Şehir tarihi için oldukça önemli fotoğraflar	Vettura filoviaria Ansaldo san giorgia a tre assi
46193	1906	Cenova	Torpodiniera Ankara
46192	1906	Cenova	Torpodiniera Ankara
46191	1906	Cenova	Torpodiniera Ankara
46184	1903	Cenova	Corazzata Mesudiye
26940	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe
26941	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe
26824	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe
26823	1931	Cenova	Cacciatorpediniere Kocatepe
32990	1906	İstanbul	Ritratto Mehmed Ali
46196	1903	Cenova	Apparato motore